

תורת רפאל

מאמרים בענין ימי הפורים

כפי שקיבלנו מרבובתינו בשגב ימים אלו

וביאורים במגילת אסתר

פורים משולש

תשפא'

סדרת הקונטרסים בעניני המועדים נקראת

"תורת רפאל"

על שמם ולכבודם

של אבי מורי עטרת ראשי רבי רפאל שליט"א

ואמי מורתי אשת חיל אם הבנים שמחה מרת חנה תחי'

אשר גידלוני באהבת אין קץ יחד עם אחי ואחותי היקרים שיחיו

וכל שמחתם ואושרם ותפילתם

הוא לראות את צאצאיהם הולכים בדרך ד' ית'.

והינם דמות ומופת לכל מכריהם ומוקיריהם

להארת פנים ולשמחה בתורה ומצוות

יתן ד' ויזכו לרוות נחת מכל יוצ"ח בשמחה ובריאות

לאורך ימים ושנים טובים ושמחים.

קונטרס זה לימי הפורים

יוצא לעילוי נשמתה ולזכותה של חמותי הצדקת

אסתר בת מסעודה ע"ה

שנלב"ע ביום א' תשרי תשפ'

אשר היתה דמות ומופת למשפחתה ולכל מכריה לאהבת ד' ואהבת תורה, ואהבת

הזולת אשר אין דומה לה, וסיפורי מופת שלא יאמנו ממש במסירותה לכל נצרך,

כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון,

והיתה מחברתו לחיים של חמי הדגול איש האשכולות העוז והענוה,

הגה"צ רבי יצחק מלול שליט"א

אשר הקים עולה של תורה בעיר "אור עקיבא"

וקיימה בעצמה "לכתך אחרי במדבר לארץ לא זרועה"

תנצב"ה.

ידוע הדבר ומפורסם הענין, גודל מעלתם של ימי הפורים הבעל"ט, כפי אשר קיבלנו
מרבתינו, שיום הכפורים הוא המשל ליום הפורים.

אלא, שכמו שכתב הרמב"ן באיגרת לבנו דכל מקום המקודש מחבירו חרב
מחבירו, כך בזמנים המקודשים, כל הקדוש מחבירו חרב מחבירו, ושגב מעלתם של
ימי הפורים מסתתרים בין בקבוקי היין ומשלוחי המנות. אך כל הפושט יד לידע
תוקפם ויפעתם, יזכה לתוספת דעת מהחונן לאדם דעת.

ועל כן באנו בשורות אלו, להביא מדברי רבותינו מעתיקי השמועה מנחילי המסורה,
מהו המבט הנכון במעלת ימים קדושים ונפלאים אלו, ויה"ר שיהא לתועלת.

הדברים נאמרו – כהכנה לימי הפורים - בפני חברים מקשיבים

תלמידי שיעור ג' בישיבה לצעירים תל ציון

שהינם בני עליה מופלגים ממש, בעלי חשקת התורה וצימאון אדיר לקנות דעת
וחכמה, בעומק העיון בעמלה של תורה, ובידיעתה בגדלות ובבהירות.

יתן ד' ית' ומשפע ימים קדושים אלו יושפע אורה של תורה על כל בני הישיבה
לגדול בעמלה של תורה, עיונה וידיעתה, לאורם של רבותינו שליט"א שמימיהם
הזכים אנו שותים ההופכים לאחר עמל ויגיעה, ליינה של תורה.

בברכת

"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"

שמעון כהן

פתיחה

חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ברוך מרדכי לארור המן [מגילה ז' ב'].

והנה הפוסקים דנו אי גמ' זו נפסקה להלכה, ואף אם נפסקה להלכה האם יש לקיימה בצורתה הפשוטה ע"י שתיית יין ושאר משקאות המשכרים, או סגי בשינה. אך הצד השווה בכולם הוא שמטרת המצוה היא לאבד את הדעת "עד דלא ידע".

וכל רואה משתומם, הלא דבר זה של איבוד הדעת, הוא היפך היהדות מכל צד שהוא. דמלבד שקיום המצוות המעשיות לוקה בחסר ללא דעת, שהרי מצוות צריכות כוונה, ושווה פטור מן המצוות, אך ביותר מכך, הלא כל ביאת האדם לזה העולם ובריאתו בכלל היא לעמוד בנסיון כהגדרת הרמח"ל בהקדמה למס"י, ואם אין דעה הבדלה מנין להבחין איזו דרך ישכון אור¹.

"וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחיים להמן כי מן ציוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה [מגילת אסתר ג, ב]. והק' המגילת סתרים שם וז"ל קשה הדבר שנכתב בלשון עתיד, שהיה לו לכתוב ומרדכי לא כרע ולא השתחוה עכ"ל. ביאור קושייתו, שהרי הפסוק מתאר את מה שהתרחש אז, וא"כ היה לבעל המגילה להשתמש בלשון הווה "לא כרע ולא התשחווה", ומדוע נקט לשון עתיד "לא יכרע ולא ישתחוה". ויש להוסיף חיזוק לקושייתו, שהרי אצל עבדי המלך כתוב בלשון הווה "כורעים ומשתחיים להמן" וא"כ מה השתנה שאצל מרדכי כתוב בלשון עתיד.

"ויצא התך אל מרדכי ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו" [שם, פ"ד פס' טז-י]. והק' המגילת סתרים שם וז"ל קשה כי אין זה מקרה רק גזירה מה' ית' ע"כ. ביאור קושייתו דהלא המאבק בין מרדכי להמן אינו בין ב' אנשים גרידא כי אם מחלוקת ערכית דסטרא דהמן הוא בחינת מקרה "אשר קרך בדרך" ואף שודאי שהמן האמין שיש בורא לעולם דמי פתי יחשוב שהעולם נברא מעצמו, אך "רם על כל גויים ד' על השמים כבודו" [תהלים קיג, ד] ואין לבורא עולם ענין בדרי ארץ, ולאחר שברא את העולם הניחו לנפשו, ואין השגחת הבורא כלל על העולם, וממילא הכל מקרה, ויתנהל בטבעו של

¹ השו"ע בסימן קטו' כתב בטעם הדבר שברכת אתה חונן ראשונה לשאלת צרכיו של האדם וז"ל מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבעו ברכת אתה חונן בראשונה שאם אין בינה אין תפילה. וזה לשון המשנה ברורה סימן קטו סק"א שביאר מדוע ברכת אתה חונן היא הראשונה לכל ברכות שמונה עשרה וז"ל אתה חונן ראשונה, שאלת החכמה והדעת באדם דבלא"ה טוב ממנו הנפל ולכן צריך לכוין בה כראוי שזה עיקר השאלה שצריך האדם לשאול מאת הבורא ית' שיתן לו שכל ודעת ישר למאוס ברע ולבחור בטוב

עולם ללא הנהגה כלל ח"ו. זוהי השקפתו של המן, שאותה אנו מצווים למחות. וא"כ תימה שבהאי לישראל ד"קרהו" השתמש בעל המגילה דוקא אצל מרדכי וצ"ב.

ויש להוסיף ולהק' דהנה לא פורש בפסוק מה הגיד מרדכי להתך אך בתרגום מבואר דסיפר לו מה שקרהו שלא השתחוה להמן. וצ"ב דמסתבר שהיה דבר זה מפורסם לכו"ע שמרדכי לא כרע להמן, דהא עבדי המלך שאלוהו על כך, ובודאי שהיה שיחת היום בשושן, וא"כ מה חידש מרדכי להתך.

"אמרה כנסת ישראל ראו מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעני דנפק מיניה מרדכי דאינקני בהמן [מסכת מגילה יב' ב'] וז"ל המגילת סתרים נראה כי באמת מה שמרדכי לא השתחוה ואינקני בהמן עד שרצה לכלות לישראל היה כמעט חטא, דהא אמרו במגילה וכו' הרי חשבו בש"ס לגנות על שלא התשחוה. והדבר קשה שמרדכי הצדיק יעשה כזאת עכ"ל. ומבואר בזה שהיתה טענה על מרדכי היהודי שנקט באופן כזה של התגרות ברשע. וצריך לבאר הנהגתו של מרדכי מדוע באמת פעל באופן זה, כפי שנבאר בס"ד על פי דברי רבותינו.

ולבאר הדברים בס"ד נקדים פרשה בספר שמואל א' פרק כד' עם ביאורו של המלבי"ם.

ויקח שאול שלשת אלפים איש בחור מכל ישראל וילך לבקש את דוד ואנשיו על פני צורי היעלים: ויבא אל גדרות הצאן על הדרך ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו ודוד ואנשיו בירכתי המערה ישבים: ויאמרו אנשי דוד אליו הנה היום אשר אמר ה' אליך הנה אנכי נתן את איביך איבך בידך ועשית לו כאשר יטב בעיניך ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט: ויהי אחרי כן ויך לב דוד אתו על אשר כרת את כנף אשר לשאול: ויאמר לאנשיו חלילה לי מה' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ה' לשלח ידי בו כי משיח ה' הוא: [שמואל א פרק כד, ב-ח]

ויש להבין מעיקרא מאי קסבר דוד המלך, שבתחילה כרת כנף מעילו של שאול, ומיד לאחר מכן לא הסכים בשום אופן להרע לו בעצמו גם לא על ידי אנשיו, ומה השתנה לאחר כריתת המעיל עד כדי "ויך לב דוד".

ויש בזה דברים מופלאים מהמלבי"ם וז"ל גם דוד היה מסופק בזה, אם כבר נשלמה מלכות שאול, ואם רצון ד' שיומת על ידי הנרדף, ובחן זה על ידי שכרת כנף מעילו, שזה קצת מן המעשה למרוד בו ולבזתו מבגדי מלוכות. והנה הרגיש כי, ויך לב דוד אותו. כי לב השלם יתפעל ויתחרט אם יעשה איזו פעולה רעה. ומזה הבין כי עדיין לא שלמה מלכות וכו' עכ"ל.

ביאור הדברים, דלדוד המלך היה ספק מהו רצון ד' ית'. ספק שקול ונוקב עד השיתין כיצד עליו לנהוג. האם מותר לו לפגוע בשאול. הלא מחד גיסא נתמנה למלך על ישראל, אך מאידך גיסא הלא רודף הוא, ודין רודף ברור הוא. והצדדים שקולים הם אצל דוד המלך, ואין לו הכרעה מושכלת בספק זה. ולכן עשה פעולה קטנה "שזה קצת מן המעשה למרוד בו", ויש בפעולה קטנה זו כעין מבחן! לדעת מה רצון ד' ית', וזה ע"י שירגיש בליבו מה התגובה של ליבו, ובאמת ויך לב דוד.

נרחיב מעט בדברי המלבי"ם.

כל חייו של האדם מלאי ספיקות התלבטויות, והאדם נמצא בפרשת דרכים מידי יום. ברוב הספיקות יש מקורות להכריע את הספיקות. אם מקורות מהשו"ע אם מהש"ס או מהשו"ע החמישי הנתון לחכמי ישראל. אך כאן לדוד המלך היה ספק, שכל צד שקול לחבירו ללא שום הכרעה. ואם לדוד המלך אין הכרעה, מי יבא אחר המלך. אם לאדוננו דוד המלך אין הכרעה הוי אומר שלא תיתכן הכרעה בשכלו של אדם.

מה עושים במצב כזה? איך ניתן בכל זאת להכריע את הספק?

וכאן נתחדש ע"י דוד המלך מושג חדש של הכרעה.

יש מי שיכול לכוון לאמיתו של דבר ולהגיע לרצון ד' ית'.

לא השכל, ולא ההגיון.

אלא הגוף!

דוד המלך מעביר את הספק למבחנו של הגוף.

יעשה פעולה קטנה שיש בה מן המרידה במלך, וימתין לראות כיצד תהיה תגובתו של הגוף. האם יתקומם על המעשה, או שמא יעבור עליו בשתיקה.

הגוף הקדוש של דוד המלך, הגוף שהתקדש ונטהר כמצרף כסף, בטהרת הלב של "ד' אמר לו קלל" בטהרת הלב של "יסור יסרני יה ולמות לא נתנני" בטהרת הלב של "מוזר הייתי לאחי נכרי לבני אמי". גוף קדוש שגם ליבו וגם בשרו מרננים יחדיו אל אל חי "צמאה נפשי לאלוקים לאל חי" צמאה לך נפשי כמה לך בשרי!

הגוף הזה, אין לו הבנה, דעת, או שכל.

אך גוף כזה קדוש, לא יכול לעשות פעולה שאין רצון הקב"ה נוחה הימנה!

ואם הדעת תכריח את הגוף לעשות פעולה שאין הבורא מסכים, מיד הגוף מתקומם.

"ויך לב דוד!"

זה המבחן שעשה דוד כשהיה מסופק ללא שום הכרעה.

יכרות את כנף המעיל אשר לשאול, דבר שיש בו קצת מרידה, ואז יטה אוזן לליבו.
האם הלב מסכים, או מתקומם.

מיד ויך לב דוד!

זהו, נפשט הספק. אין זה מעשה הראוי לעשותו, אין לגעת במשיח ד'. המעשה של כריתת המעיל לא עברה את מבחנו של הגוף הקדוש. הגוף הזה שאינו מסוגל לעשות מאומה נגד רצון בוראו.

גוף כזה שהתקדש ונזדכך בעמלה של תורה בטהרה, שנזדכך בעבודת המידות, וביראה של "לבי חלל בקרבי".

עפ"י דברי המלבי"ם יש פתח לבאר את אשר פתחנו בראש דברינו לנסות להבין מה סבר מרדכי היהודי.

גם למרדכי היהודי היה ספק שקול. ספק בעל ב' צדדים שקולים לכל עומקם, בלי יכולת להכריע. מחד גיסא כלל ישראל יהיה בסכנה. מאידך גיסא יש כאן סרך של עבודה זרה כפי שכתבו התוס' שהיה צלם על צוארו של המן. אלא שהיה זה לכבוד בעלמא ולא פשוט שהיה זה לעבודה זרה. אך אולי חילול ד' יש כאן. סוף דבר, אין הכרעה בשכלו של מרדכי.

מה עושים?

וכאן השתמש בתחבולה של דוד המלך. אתן לליבי לומר את דברו. אעמוד בשעה שכל העם משתחווים, ובאופן טבעי דרך האדם להימשך אחר סביבתו. אראה מה יאמר לבי, האם נטית הלב תהיה לכרוע, אכרע, ואם לא, לא.

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה.

הלב של מרדכי לא נותן! הלב לא מוכן לכרוע ולהשתחוות.

נמצא, שה"לא יכרע" אין הכונה לשון עתיד. רק הכונה היא לשון נוכח נסתר, כאילו מדובר כאן על צד שלישי. ומובן גם כן מהו לשון "קרהו" שמספר מרדכי להתך על מה שקרה עם גופו, שלא הסכים לכרוע, וממילא זו ההכרעה, ולא צריך להישמט מהמן ולא לחפש מקום להתחבא, רק לעמוד איתן, לא לכרוע ולא להשתחוות.

נמצינו למדים, שכל נס המגילה היה על ידי גופו של מרדכי, ללא הדעת! לדעת לא היה מה להכריע. ולכן גם אנו בפורים מצווים לאבד את הדעת, ולהשאר עם הגוף. הגוף הקדוש של היהודי! הגוף הקדוש שמתנסה בנסיונות לא פשוטים, ולב יודע מרת נפשו. הגוף שמתקדש בעליה מנפילות שוב ושוב, ולא מתייאש.

ללמדנו דעת ובינה, אתה רבי יהודי, אינך שונה מהגוי רק בכך שלך יש יותר מצוות ממנו,

אתה שונה מהגוי גם בגופך! בנפשך! באישיותך!

ראה נא איך נראה משתה אחשוורוש! ומה יוצא ממנו? מה קורה כשהדעת של הגוי מסתלקת הימנו? פריצות, בזיון, עד למותה של ושת!

ואיך נראה משתה הפורים אצלך בבית! ומה יוצא ממנו? מה קורה כשהדעת של היהודי מסתלקת הימנו? דיבוק חברים מתוק, תרומות נדיבות לקופות הגמ"ח, ושירי דביקות בד' ית', עד כדי "משכני אחריו נרוצה, והביאני המלך חדריו"!

כי יד על כס יה וגו'. ואיתא בחז"ל שאין שמו של הקב"ה שלם וכו'. ביאור הדבר הוא דשם הויה ב"ה מורכב מ - י"ה, ומ - ו"ה. ושם י"ה הוא הנהגת השם ית' בעולמות עליונים, ושם ו"ה הוא הנהגת הי"ת בעולמנו שלנו. כפי שמרומז בראשי התיבות של הפסוק "ישמחו השמים ותגל הארץ". והנה זה ודאי שעמלק לא כפר במציאות ד' ית', דמי פתי יאמר שהעולם נברא מעצמו, אין זה אלא שוטה גמור. ועל כרחך שמאמינים במציאות ד' ית' ללא ספק, רק שטוענים שמאחר שנברא העולם על ידי ד' ית', שוב הסתלק ממנו ואין לו השגחה עליו ואין לו ענין בדרי ארץ כלל. וכל אשר מתנהל בעולם אינו אלא מקרה ותו לא "אשר קרך בדרך". ולכן אין שמו של הקב"ה שלם, שהרי עם שם י"ה אין להם ויכוח, וכל מלחמת עמלק הוא רק עם שם ו"ה. וכאשר יסתלקו אותם עמלקים, עמלקים במוצאם, או עמלקים בדעתם, בזה יושלם שמו של הקב"ה. בהתגבר הידיעה הפשוטה שאין עוד מלבדו, ובכל פעולה של האדם יש יד מכוונת אחת ואין בילתה.

משה רבינו, מידת נצח – עמלק, מקרה.

איתא בחז"ל שכאשר הפור שהמן הפיל יצא בחודש אדר כמו שכתוב במגילה, היה שמח אותו רשע שמחה גדולה לפי שבחודש זה נסתלק משה רבינו. וצ"ב דמן הסתם הרבה צדיקים נסתלקו בחודש זה, ולמה שמח דוקא בפטירת משה רבינו.

עוד יש להבין דהראשון שנצטוו להילחם בעמלק הוא משה רבינו כמ"ש "צא הלחם בעמק מחר" "כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" וצ"ב סוד ענינו של משה רבינו בדוקא שהוא הבר פלוגתא של עמלק.

איתא בחז"ל בשמות רבה בזה"ל י' שמות נקראו לו למשה רבינו וכו' אמר לו הקב"ה למשה חייך מכל שמות שנקראו לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה ע"כ. וצ"ב מה עדיפות יש לו לשם שנתנה בתיה על פני שאר שמותיו של מרע"ה.

ונראה ביאור הענין, דהנה ידוע שמשה רבינו מידתו היא מידת נצח². ומאידך מהותו של עמלק הוא מקרה "אשר קרך בדרך". הוי אומר שהמקרים הטמונה בשורשו של עמלק, הינה סתירה למידתו של משה רבינו שהיא "נצח". והדברים טעונים ביאור.

ידוע מאמר החכם "המקרה לא יתמיד". אין סתירה גדולה יותר למקרה מאשר נצח. כאשר רואים אנו דבר נצחי שאינו נתון לשינויים, ע"כ שיש יד מכוונת שדואגת לנצחיותו של הדבר, שלא יוכלו לו פגעי הזמן וההיסטוריה. "מקרה" הוא דבר ארעי שנתון כל הזמן לשינויים, היום כך ומחר אחרת. נצח הוא דבר אבסולוטי שאין מי שיכול לו.

² [אברהם חסד, יצחק גבורה, יעקב תפארת, ומשה רבינו, נצח]

נצח, מעיד על יד מכוונת, הגורמת לנצחיותו של הדבר. ללא השגחה צמודה, אין אפשרות קיום לעמוד מול כל פגעי הזמן, וסערות התקופה. ואם בכל זאת הדבר נצחי ואינו עראי, מוכח שיש גבוה מעל גבוה, שאינו נותן לנצח להיות מושפע משום גורם שהוא, ודואג שישאר נצחי.

בתיא - בתו של פרעה - מסמלת יותר מכל את נצחיותו של עם ישראל.

כלל ישראל במצרים באותה תקופה היה בשפל המדרגה. בניו מושלכים ליאור ונהרגים, האבות והאמהות עובדים עבודת פרך, אין זמן לכלום, רק במצור ובמצוק נמצאים כל הכלל ישראל. מעבר לשפלות הגוף יש גם שפלות הנפש³. אין תקווה הנראית לעין, וכפי הנתונים בשטח, המצב עתיד להישאר כך לעולמי עד, ואם ישתנה זה רק להחמיר יותר ויותר.

ובתוך כל הסער הגדול הזה, מתרחש מול עינינו דבר פלא שאין להבינו בשכל האנושי. "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור" ודרשו חז"ל לרחוץ מגילולי בית אביה. בתיא שהיא בת פרעה המלך שגזר את כל הגזירות נגד ישראל, מבינה בשכלה כי היהדות היא דת האמת, ואין בלתה, ואפס זולתה, יש בורא לעולם ואין בלתו ואפס זולתו. ומכח הבנה זו, מקבלת בתיא על עצמה את דת היהודים.

ודבר זה הוא חידה סתומה!

היא יורדת לקבל עצמה יהדות, ומבחינה בילד יהודי שנזרק ליאור, וגזר דין מוות נגזר עליו ועל עוד אלפי ילדים שכמותו, מצבם של היהודים מעורר חמלה. האם אין הדבר מעורר בליבה שאלות, וספיקות, אולי היא טועה במהלך, הרי רואים שיהודים אינם מתנהלים על מי מנוחות, אולי כדאי לדחות את הצעד הדרמטי של קבלת היהדות. אך בתיא ממשיכה בעוז ותעצומות!

נתאר לעצמנו שיהיה גרמני שיעלו בלבו הרהורים אולי יתגייר, ואז תפרוץ מלחמת העולם השנייה בה דם יהודי נשפך כמים, האם יעלה בלבו להתגייר אז, באותה תקופה?

אך בתיא בשלה, אמת היא אמת.

³ כידוע מהאבן עזרא בפרשת בשלח, ששאל למה לא נלחמו בני ישראל עם המצרים בשעה שרדפו אחריהם ותי' לפי שהיתה נפשם שפלה מאותם שנים של עבדות, שאין מוטיבציה להילחם ולא לעשות מאומה.

"חבוקה ודבוקה בך".

לא יוכלו לה ליהדות, לא עבודת פרך במצרים, כמו שלא יכלו לה מרתפי האינקויזיציה בספרד, וכמו שלא יכלו לה מאורעות ת"ח ות"ט בפולין, ומחנות ההשמדה באירופה, וכשם שלא יכלו לה תקופת ההשכלה שכבר היה נראה שחלילה היהדות שייכת להיסטוריה⁴, ולא יכלו לה מסע השמד שעבר על יהדות המזרח משנת תש"ח, ואילו היא כפורחת עלתה ניצה הבשילו אשכולותיה, ותורה מחזרת על אכסניה שלה. מתוך האפר של ארובות העשן המיתמר באושוויץ ובירקנאו, עלה ופרח עולם התורה. בכמות ובאיכות.

כך לא יוכלו לה לא לבן הארמי דאז, ולא הנסיונות הקשים דהיום!

היהדות היא נצחית, ואינה תלויה בכלום. לא ברווחה כלכלית ולא בקיום מצוות מתוך נוחות.

נצח, אינו תלוי במאום!

מתוך הדברים יתבאר הפלא ופלא מדוע משה רבינו הוא ההיפך מעמלק, ומדוע שמח המן שיצא לו הגורל ביום פטירת משה רבינו לפי שהם ב' הפכים. או נצח או מקרה, ובעלייתו של משה רבינו ומהותו תהיה נסיגה וירידה למהותו של עמלק.

יעויין במדרש רבה פ"ז שהביאו את נוסח האיגרות ששלח המן לכל מדינות המלך בהם ציוה להשמיד את היהודים. ושם מספר המן בהרחבה את ההיסטוריה של עם ישראל והמאורעות שאירעו לו. ואותו רשע כותב שם יא' פעמים את המילה "איני יודע". איני יודע כיצד עברו את הים, איני יודע כיצד ניצחו את עמלק. איני יודע כיצד ניצחו את הלא' מלכים, ואינו יודע במה ניזונו במדבר וכן על זה הדרך. מעיד המן על עצמו שאינו יודע מאומה איך עם ישראל חי, אך עדיין הכל ישאר מקרי אצלו ללא יד מכוונת.

4 כשהרש"ר הירש בא לכהן כרב בגרמניה היו בקהילתו 11 משפחות חרדיות מתוך אלפים שנטשו את דרך התורה

הדור וקיבלוה מאהבת הנס

איתא בגמ' במסכת שבת פח' דהדור וקיבלוה בימי אחשורוש. דהיינו שאף שקיבלו את התורה במתן תורה אך היה זה באונס, והיה בזה אפשרות של מסירת מודעא שלא קיבלו את התורה ברצון רק מתוך כפיה, אבל בימי אחשורוש קיבלוה ברצון⁵. והטעם שכאן היה קבלה מחודשת מרצון, פירש רש"י וז"ל שהוא מחמת "אהבת הנס". ולשון זה של רש"י אומר דרשני מהו אהבת הנס. ובפרט שהיו לכלל ישראל כבר ניסים גדולים וגלויים יותר מנס המגילה, במשך כל שהותם במדבר, ומה היה בנס זה שגרם להם לקבל את התורה ברצון ובשמחה.

ואולי ביאור הענין דאיתא במסכת מגילה דלא עם ישראל כאומות העולם. אצל אומות העולם הקב"ה נותן מכה ואח"כ בורא תרופה, אבל אצל ישראל אינו כן אלא מקדים תרופה למכה. כדחזינן בסדר המגילה, שלא נתן הקב"ה שאחשורוש יגדל את המן עד שלא נסתלקה ושתי, ובאה אסתר, ומרדכי הציל את אחשורוש מבגתן ותרש, ורק אז כשהכל היה מוכן לישועת ישראל בשעת הצורך - "גידל המלך אחשורוש את המן".

והדברים טעונים ביאור, מה ההבדל אם התרופה נבראה מתחילה או רק לבסוף, הלא בב' האופנים התרופה ניתנת רק לאחר שהמכה הגיע, ולא מנעה את עצם המכה, אלא שיש תרופה למכה, וא"כ מה משנה הדבר אם התרופה נבראה לפני המכה או אחריה.

וביאור הדברים על דרך משל, שלפעמים עושים בצבא אימונים באש חיה, וכמובן שלאור הסכנה שמא יהיו פציעות, הרי 4 שמכינים בבסיס סמוך את כל הנדרש לפנות את הפצועים במקרה הצורך.

אולם, אם בין החיילים נמצא גם בנו של מפקד המקום, לא יסתפק בכך שיש בבסיס סמוך, אלא ידאג שבמקום עצמו יהיה כל הנדרש לטפל בענין. ומדוע?

⁵ וע' ברמב"ן כאן שהק' דא"כ מדוע הלכו לגלות בחורבן בית ראשון, והלא יש להם מודעא לפוטרים מעונש על מעשיהם ע"ש.

התשובה פשוטה. כשמדובר בבן שלך אתה לא מוכן לחכות שהתרופה תבא אח"כ, אלא אתה דואג שמהתחלה תהיה תרופה.

כאשר כלל ישראל ראו בסיפור המגילה, איך שכל פרט במגילה היה מכוון לדבר אחד, להכין את הקרקע להצלת עם ישראל בשעת הצורך, הרי שראו את אהבת ה' ית' לבניו וממילא כמים הפנים אל הפנים גברה גם אהבתם וקיבלו את התורה בשמחה ובאהבה.

והיסוד לכל זה הוא האמון שיש בין שני הצדדים. שהרי כל זמן שאין אמון מוחלט, יכול צד אחד לחשוב שהצד השני אינו חפץ בטובתו, ומה שדורש לטובת עצמו הוא דורש. אך לאחר ששני הצדדים ברור להם שכל צד חפץ בטובת הצד השני, הרי שמה שאחד דורש מחבירו מתקבל בעין יפה ובנפש חפצה.

ובזה נבא לבאר בס"ד דברי הגמ' במסכת שבת פח' א', שצריכה ביאור כפי פשטות הדברים.

וזה לשון הגמ':

ההוא מינא דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא ידידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו וקא מבען אצבעתיה דמא אמר ליה עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפחזותייכו קיימיתו ברישא איבעיא לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו אמר ליה אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תמת ישרים תנחם הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו וסלף בוגדים ישדם עכ"ל הגמ'.

ודברי הגמ' טעונים ביאור רב. הלא טענת הצדוקי, טענה הגיונית מאד היא. שהרי כל מי שיקנה מקח כל שהוא ללא שידע מה המקח, לפתי יחשב. וכי מי מתחייב לקנות דבר ללא בהירות מה קונה? ואיך ישראל מתחייבים לעשות מה שיתבקשו ללא שידעו מה ידרשו מהם? הלא אין זה מעיד על פקחות יתירה!

השאלה, שאלה כהוגן!

ומה רבא השיב על שאלה חזקה זאת? ענה לו בפסוקים "תומת ישרים" וגו'. ואינו מובן מה התשובה. שאלה חזקה שמענו, תשובה לא קיבלנו!

אך נראה ביאור הדברים בס"ד כך. עונה רבא להווא צדוקי, לשאלתך אין באמת תשובה! אך לנו אין כלל שאלה!

דהיינו, לפי השקפת עולמך, ומהמבט שלך, באמת אין מקום להקדים נעשה לנשמע.

אך להשקפת עולמנו אנו, אין מקום לשאלה שלך כלל.

ונבאר הדברים. מדוע באמת מי שמבקשים ממנו צ'יק פתוח יסרב בכל תוקף, גם אם יבטיחו לו בכל לב שלא יזיקו לו כלל עם הצ'יק הפתוח? מדוע אדם אינו חותם על שום עיסקא לפני שיהיה ברור לו שהוא לא מפסיד ממנה, ולא סומך בשום אופן על הבטחתו של הצד השני?

מפני שאנחנו חוששים – ובצדק – שמא הצד השני שיש לו רצונות משלו ונגיעות משלו, יגרום לנו נזק, ויחשוב על טובת עצמו לפני טובתי שלי.

אך מה קורה כאשר האבא שלך הוא זה שמבקש צ'יק פתוח? שמציע לך הצעה מעולה, ואין לך זמן לבדוק אותה, האם גם אז לא תסמוך עליו? כאן הדבר שונה מדוע?

מפני שכאשר אני עומד מול אבא שלי, אני בטוח בדבר אחד! לעולם לא יעדיף את טובתו על טובתי. אני והוא נחשבים לדבר אחד! אין כאן ב' צדדים!

נמצא שהתשובה להווא צדוקי, אינה נעוצה בתשובה לשאלה, רק היא מתחילה במבט ובהשקפת העולם. מי הוא שמציע לי את התורה? מי הוא שמבקש ממני להענות לעיסקא ששמה "תורה"? האם אבא שלי, או צד שני שעומד מולי, הראוי לחשד?

אצל הצדוקי הקב"ה שמציע את התורה, הוא כמו כל עיסקא שיש בה ב' צדדים, שצריך לבדוק ולבדוק ובלי לקבל שום דבר כמובן מאליו.

אצל כלל ישראל הקב"ה שמציע את התורה, הוא כמו אבא שמציע עיסקא. אין כאן ב' צדדים. רק צד אחד. ובאותו צד נמצאים הקב"ה וכלל ישראל. וממילא בטוחים אנו ללא ספק שאם הוא מציע לנו את התורה, הרי שיש בזה רק טוב, וערב, ונעים. וזה המכוון בדברי רש"י הק' על אתר וז"ל התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושים מאהבה וסמכנו עליו שלא יטענו בדבר שלא נוכל לעמוד בו עכ"ל.

מזל דגים

יש להעיר במזלו של חודש אדר שהוא דגים. והוא שונה מכל המזלות, שהרי בכל המזלות, יש פריט אחד. מאזניים, דלי, שור, וכו'. אך מזל דגים הוא היחיד שהוא שניים, ב' דגים, וצ"ב הרמז בזה. ובפרט שצורת המזל אינו סתם ב' דגים אחד ליד השני, רק דג מול דג, וצ"ב מה המכוון בזה.

ויש לבאר, דהנה ידוע שכאשר דג גדול טורף דג קטן, הרי שכפי טבע הדברים היה צריך להיות שהדג הנטרף יהא במקביל לדג הטורף, וזנבו של זה מול זנבו של זה. אך האמת אינה כן, אלא שהדג הנטרף נמצא בתוך מעי הדג הגדול באופן כזה שפניו של הנטרף נמצאים בתוך מעיו הטורף סמוך לזנבו.

ודבר זה ללמדנו בא, שאל יחשוב הדג הטורף שהוא הצליח לטרוף את הקטן, ולהשיג את מזונו בכח זרועו ובתבונתו הרבה, רק הקב"ה הוא שזן ומפרנסו, והוא זה שזימן לו את הדג בהשגחה צמודה. אומנם הדבר נראה לעין שאינו כן, רק שהחזק שורד, והכל הוא מתוך הטבע, אך על זה גופא באו חז"ל ולימדנו שהקב"ה הוא הזן ומפרנס והכל נעשה בהשגחה עליונה, אלא שהקב"ה מסתיר את עצמו והנהגותיו - שאל"כ לא תהיה בחירה - אבל הכל נעשה בהשגחה צמודה ומופלאה.

וזה הרמז במזל דגים, דג מול דג, לאמור, אתה אינך אלא משתדל כפי חובת ההשתדלות, אך הקב"ה הוא שמזמן לך את הפרנסה וההצלחה.

והטעם שדוקא בחודש אדר נרמז דבר זה, הוא עפ"י דברי הגר"א בריש מגילת אסתר. ותוכן דבריו שם, דנס פורים הוא הנס הראשון שנעשה לכלל ישראל, בהיותם בגלות לאחר שנבנה ביהמ"ק. ויען היה זה לאחר חורבן בית ראשון, שלא היו ראויים לגלוי שכינתו ית', רק הכל היה מתוך הסתר, אך במבט מעמיק ניתן לראות איך סובבה ההשגחה את נס המגילה באופן פלאי שאי אפשר לתלותו ביד המקרה, רק הכל היה בהשגחה בכל פרט ופרט. ודוקא בגלות, שחלילה היה מקום לחשוב כמי סרה מאיתנו הארת פני ד' ית', דוקא אז צריך להתבונן ביתר שאת,

איך שהשגחת ד' ית' עדיין עימנו ללא פקפוק חלילה, רק שהיא בהעלם, ולא בגילוי
כבתחילה, אך עדיין אהבתו גבן כבתחילה.

וזה המכוון במאמרם ז"ל "אסתר מן התורה מנין? ואנוכי אסתר אסתיר פני"
ולכאורה הוא דבר והיפוכו, שהרי אסתר היה נס והצלה, ואילו "אסתר אסתיר"
הוא להיפך ח"ו? אך התשובה היא ברורה היטב בס"ד. כונת הגמ' לשאול, מנין
שגם בשעת הסתר פנים, בשעה שעל פניו נראה שחלילה אין אנו מושגחים, גם
אז יש לנו לדעת שלעולם אנו מושגחים, ולעולם אנו בניו של מקום, אלא שזה
מתוך הסתרה, ולא מתוך גילוי.

"נזכירה דודיך מיין" – יין מזכיר, או יין משכיח?

"הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה". משפט זה אמר עשו בשעה שיעקב אבינו ביקש לקנות את הבכורה מעשו. ועל זה ענה עשו, מה לי בבכורה זו, הלא אנוכי הולך למות. ולאחר מכן כתוב "ויבז עשו את הבכורה".

ויש לשאול הלא אמרו חז"ל מי שיצרו גובר עליו יעסוק בתורה ואם לא הועיל לו יקרא ק"ש ואם לא הועיל לו יזכיר לו יום המיתה. וא"כ נמצא דהזכרת יום המיתה הוא התקוה האחרונה והמועילה ביותר להציל מן העבירה, וא"כ איך יתכן שאצל עשו הזכרת יום המיתה הביאתו למכור את הבכורה, ולבז לחיים רוחניים.

ויש לבאר, דהנה יש לשאול בדומה לזה על מה שאמרו חז"ל דמשקים את ההולך להיסקל בין כמו שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, ועי"כ יגרום לו שכחה ממצבו. הרי שהיין גורם לשכחה, ואילו קיי"ל דעושים קידוש על יין דוקא לפי שנאמר נזכירה דודיך מיין, זוכרהו על היין.

ושמעתי לבאר [משם הגר"י הורביץ זצ"ל ר"י אופקים] דהיין אינו גורם לא שכחה ולא זכירה. רק דהיין מגביר את הרצון שיש לאדם, ולמי שיש רצון לזכור אלא שאינו זוכר אזי היין יועיל לו, ולמי שרוצה לשכוח היין מועיל לו לשכוח טפי. אך היין בעצמו אינו פועל פעולה חדשה, רק מחזקת ומגבירה אצל האדם את הרצון שקיים בו. אם ירצה לזכור, יועיל לו היין לזכור, ואם ירצה לשכוח יעזור לו היין לשכוח.

ולכן, ההולך להיסקל שרוצה לשכוח ממצבו העגום, משקים אותו ביין כדי שישכח ממצבו. ומאידך גיסא, הנמצא ביום השבת ורוצה לעורר בקרבו את זכירת יום השבת, הרי שאדרבא, היין הוא המזכיר את יום השבת "נזכירה דודיך מיין". וכפי שידוע כל אחד, מה עושה היין בימי הפורים לבני העליה, כמה הוא מוסיף קרבה ודביקות בד' ית', ושופכים את ליבם כמים לד' ית' ללא שום מחיצות. ומאידך גיסא מה עושה היין לפי שאינו בן מעלה וד"ל.

וכעין זה י"ל גם לגבי הזכרת יום המיתה דאינו מועיל כשלעצמו, רק מועיל לדבר א', לזכור שלא לעולם חוסן ולא יעמוד האדם לעולם על מתכונתו, ויש יום המיתה. ומעתה, כל א' מגיב על ידיעה זו בצורה שונה, שהרי מי שבתוכי ליבו אינו משלים עם מצבו הרוחני, הרי שאדרבא ידיעת יום המות תוסיף לו כח ואון וחיל לשנות את מצבו הרוחני לטובה, והידיעה שהעולם הוא עולם חולף ואינו נצחי, תדרבן אותו להוסיף בקנינים הנצחיים. אבל מי שתמצית חייו היא לאכול ולשתות, הרי אדרבא זכירת יום המות תגרום לו להיפך לנצל את החיים שנותרו בשביל לפטם את גופו בזמן שנותר.

וכעין זה יש להוסיף בס"ד, דמצינו כעין זה על התורה הק' גופא – שנמשלה ליינ - , דלמימינים בה סמא דחיי, ולמשמאילים בה סמא דמותא [שבת פח' ב']. וגם בזה הדבר תימה, מה התורה פועלת, האם סם חיים או סם מות? אך הביאור דאיתא בפסוק "יערוף כמטר לקחי". וביאר הגר"א באבן שלמה, דהתורה באמת היא כמו מטר, וכמו שמטר אין בו אלא כח הצמחה וגידול. ומה שזרעו ונמצא באדמה צומח. ואין במטר גופא אלא כח להצמיח מה שנמצא באדמה.

וכך גם התורה היא מצמיחה באדם מה שיש בו ואם יש בו מידות טובות ורצון להיות טוב, הרי שהתורה מפתחת באדם ומצמיחה את הכח הזה. ואם חלילה להיפך, שבאדם יש מידות רעות, הרי שהתורה נעשית לו סם המות ע"י שמצמיחה את מה שיש בתוכו, וממושחת קטן נהיה למושחת גדול.

הרי שגם בתורה וגם ביין - והתורה נמשלה ליינ "הביאני את בית היין", הכח שלהם הוא להעצים את מה שיש באדם. ודו"ק היטב.

ראשית גוים עמלק

ע' באור החיים הק' על הפסוק "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" [שמות יז, ח] וז"ל להיות שנתעצלו בתורה שנמשלה למים ולאש דכתיב (ירמ' כ"ג) כה דברי כאש, ולא נתעסקו במלחמתה של תורה, לזה הענישם בצמאון כנגד בחינת המים ובאש המלחמה של עמלק עכ"ל.

ובפסוק שאח"כ "ויאמר משה אל יהושע" פירש האור החיים על פי דרכו הנ"ל וז"ל נתחכם משה כשהכיר העון שהוא לצד ביטול מלחמת התורה אמר אין ראוי לצאת למלחמה אלא יהושע שנאמר עליו (לקמן ל"ג י"א) לא ימיש מתוך האוהל בעסק התורה, ואמר לו שיבחר כיוצא בו ובזה יתגבר עליו וכן היה עכ"ל.

הרי מבואר בדבריו ששייכות יש בין רפיון בתורה למלחמתם של עמלק בישראל. ומי שראוי לצאת להילחם בעמלק הוא מי שעמלו בתורה. וכן חזינו דכאשר בפורים נלחמו עם המן העמלקי, בו בזמן הדור וקבלוה לתורה הק' מרצון. הרי שמישך שייך עסק התורה עם מלחמת עמלק וצ"ב שייכות הדברים.

הנה איתא בפרשת דלק "ראשית גוים עמלק".

וצריך ביאור לשון זה "ראשית", במה הוא "ראשית".

והנה מצינו בתהילים פ"ח פנ"א "ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם" [עח, נא] הרי שהמצרים נמי נקראו ראשית.

ומצינו דברים בפחד יצחק בפורים בביאור ענין זה, וזה תו"ד. דתכלית עם ישראל, יצירתו ויעודו בעולם, היא להיות עבדי ה' ית'. לזה נבראו, ולזה אנו קיימים.

והנה בשביל להיות עבד שיוכל למלא את תפקידו באופן מושלם ניצרך לזה ב' דברים שהם שלושה.

א. להיות מקבל את מרות האדון ללא עוררין, ולהיות מוכן לעשות כל אשר יאמר.

ב. להבין את רצון האדון וללמוד את כונתו. שהרי אם לא יבין את רצונו של האדון, לא יועיל מה שירצה לקיים רצונו.

ג. שיהיה לו את האפשרות לקיים את הרצון של האדון ויהיה לו את הכלים לכך.

והנה מצינו ב' מערכות של התנגדות לעם ישראל בבריאה. א' ד' גלויות שיגלו עם ישראל למקום לא להם, ועוד קודם יצירת עם ישראל, גילה הקב"ה לאע"ה בברית בין הבתרים שיהיה על עם ישראל לגלות בין האומות. ב' ז' עממין שהיו בארץ ישראל ונצטוו לכלותם או לגרשם מא"י.

ד' גלויות של ישראל היו התנגדות לעבדות ולשעבוד של עם ישראל להי"ת, וע"ז היתה המערכה נטושה, מי הוא הריבון, ומי הוא השליט. האם הי"ת, או חלילה אותם אלו שעם ישראל נמצא תחת שעבודם. ובכל גלות יש אומה אחרת שנלחמת על כך, שעם ישראל יהיה משועבד להם ולאמונתם, להם ולאורחות חייהם.

למערכה זו היו המצרים "ראשית". כלומר שלפני תחילת קבלת המרות של עם ישראל, היו מצרים שם בשביל להשתעבד בעם ישראל ולהפוך אותם לעבדים לפרעה. הרי שהם היו הראש וראשון למאבק הזה מי הוא הריבון. ובאמת היה עליהם שם עבד לפרעה כשהיו במצרים. וכפי שביאר מרן הגר"ח מה שאנו אומרים ד"ממצרים גאלתנו מבית עבדים פדיתנו". וכן בברכת המזון "על שהוצאתנו מארץ מצרים, ופדיתנו מבית עבדים" דיש עבדות בפועל שהוא השיעבוד לאחר, ויש עבדות מצד עצם היותו עבד דחל ביה שם עבד, אף שבפועל לא עובד לאדונו. ובמצרים היו ב' הדברים גם יחד שהיו משועבדים לפרעה מצד השם עבד שחל עליהם, וגם שעבדו להם בפועל. וביציאה ממצרים היו ב' דברים. א' ממצרים גאלנו היינו שבפועל כבר לא עובדים לפרעה, ב' מבית עבדים פדיתנו דהוא פדיה משם העבד שהיה להם.

והנה בנ"י שקיבלו עליהם מרותו של ה' ית' ביציאת מצרים ונהיו אז עבדי ד'. הרי שחל עליהם אז השם עבד של הי"ת, ומלכותו ברצון קיבלו עליהם. והשם עבדות שחל עליהם הוא לעולם "עבדי הם ולא עבדים לעבדים". וכל מה שיכולים לעשות המלכויות הוא רק שעבוד בפועל אבל לא יכול לעולם לחול עליהם שם עבד לאחר, בלתי לה' לבדו.

אומנם גם לאחר שקיבלו עליהם מלכות ה' ית' עדיין צריך להבין את רצון ה' ולקיימו. ולזה היתה ההתנגדות מצד הז' עממין שהרי המקום המסוגל ביותר

לקיום רצון ה' ית' הוא בא"י כנודע מהרמב"ן בחומש ולזה לא רצו הז' עממין להסכים וממילא לא יהיה קיום רצון ה' בשלימות.

אומנם העמלק רצו להפריע יותר מזה. דהם באו להפריע לעם ישראל לא להיות מקבלי תורה בכלל שלא ידעו כלל מהו רצון ה' ולזה הם היו ראשית. ובשביל לדעת מהו רצון ד' ית', צריך לייגע עצמו על דברי התורה שהם רצונו ית'. ולכן משה רבינו ע"ה שהיה נותן התורה הוא שנצטווה לראשונה ללחום בעמלק. וכן יהושע בן נון שהיה מוסר התורה לכלל ישראל שקיבל ממשה רבינו נלחם בעמלק בפועל.

ובספר גבורת יצחק על פורים עמוד שנח' שכתב באופן שונה קצת, לבאר על מה היה מלחמתם של עמלק. ומדוע באו דוקא לפני מתן תורה. דיש בחינה ותואר של עבדים שהתחדש לכלל ישראל ביציאה ממצרים, אך לא זו מטרת הבריאה כולה. התכנית של הי"ת היא להביא למצב שכלל ישראל יהיו בנים של הקב"ה וזה מתחדש דוקא במתן תורה. ולזה היה עמלק נלחם ע"ש

ויספר המן לאוהביו ולזרש אשתו את כל אשר קרהו וכו'.

בספר קרן ישועה לרבינו הבן איש חי מביא שחכם אחד ביקש ממנו לשמוע דבר הלצה על מגילת אסתר. וכה השיב לו הבא"ח. דאיתא בחז"ל שבשעה שבא המן להרכיב אותו על הסוס אמר לו מרדכי שהוא צריך להסתפר דאין זה מכבוד המלכות ללבוש בגדי מלכות שאינו מסופר. והמן שהיה מקדמת דנא ספר מתא, הביא איתו כלי תספורת וסיפר את מרדכי היהודי. וכמובן השאיר אצלו את כלי התספורת בתיקו והולך את מרדכי. וכתוב במגילה שבא אל ביתו "אבל וחפוי ראש" ואיתא בחז"ל לפי שבתו שפכה עליו מי ביבין, וכשראתה שזה אביה קפצה ומתה.

ומנהג האבלים בין הגויים הוא [והעיד הבא"ח שכן הוא אצל יושבי כורדיסטאן] שמגלחים שערות ראשם לאות אבלות וכמ"ש "ובכתה את אביה ואת אמה וגו' וגלחה את ראשה".

ומעתה זה מה שאומר הפסוק "ויספר המן" וגו', שמיד שנכנס המן לביתו התחיל לספר את ראשה של זרש אשתו, שהרי היא אבלה על בתה, ולא הבינה איזה רוח שטות עוברת על בעלה שמתחיל לספר את ראשה. והסביר לה כל אשר קרהו, שהבת שלה מתה וכו' כן יאבדו כל אויביך ד'.

ביאורים על מגילת אסתר

בימים ההם כשבת המלך אוזשורוש
על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה
וגו'. [א,ב]

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים
וגו' להביא את ושתי המלכה וגו'
ותמאן המלכה ושתי וגו' מה לעשות
במלכה ושתי. [שם, ט-טו].

והנה צ"ע שינוי הלשונות, פעמיים כתוב
"ושתי המלכה" ואח"כ פעמיים "המלכה
ושתי"? וגם מהו "עשתה משתה נשים
בחצר בית המלכות" מאי נפ"מ היכן עשתה
את המשתה. והשאלה היותר גדולה היא,
וכי בגלל שושתי התנהגה באופן נורמלי
וראוי, שלא לבא עירומה לפני השרים, וכי
בגלל זה מגיע לה מיתה?

ומבאר בזה המלבי"ם, דהיה ויכוח עז בין
אחשורוש לושתי, מי הוא העיקר במלכות.
שהרי ידוע מה שאמרו חז"ל שהיה
אחשורוש שומר הסוסים בארמון של אביה
של ושתי, והיה אדם פשוט בתכלית. אלא
שמצא אוצר גדול של כסף ונתעשר והגיע
למלכות, ונשא את ושתי למלכה. אך ושתי
טענה שהיא העיקר במלכות שהרי היא בת
מלכים, ואחשורוש הוא טפל לה. ואחשורוש
עמד על דעתו שאין הדבר כן, רק הוא
העיקר והיא הטפילה למלכותו.

יש להתבונן שלפעמים המגילה קוראת
לשושן בתואר "שושן הבירה" ולעיתים
"שושן" סתם. וכתבו המפרשים דהיו ב'
שושן, א' שבה גרו כל הגויים ומשרדי
הממשלה והמלכות, ב' שושן שהיתה
מיוחדת ליהודים והיתה מעבר לנהר
בסמיכות לשושן הבירה. ודוק ותשכח שכל
אימת שמדובר על היהודים כתוב שושן
סתם כמו "והעיר שושן נבוכה" "והעיר שושן
צהלה ושמחה" [ע' באבן עזרא שכתב וז"ל
והעיר שושן - ששם היהודים. נבוכה - כי מה
תחוש הבירה כי כולה היא משרתי המלך
ואין שם יהודי רק מרדכי לבדו עכ"ל]. ומצאתי
להוסיף בזה, דבכל מקום שבו נכתב שושן הבירה
נכתב ב"פתח", ואילו שושן סתם נכתב ב"קמץ".
והוא לרמז ששושן הבירה בה נמצא מקום מושבם
של הגויים, והכל פתוח אצלם ללא שום מסגרת,
וללא שום התחייבות למהלך חיים, וממילא הכל
אצלם ב"פתח", לרמז על פתיחות ללא גבולות. אבל
אצל היהודים "שושן" הוא בקמץ, לרמז שצורת
מושבם של היהודים הוא במסגרת ברורה ומחייבת
ב"קמץ".

ויקצוף המלך מאד וזזמתו בערה בו
[שם, יב].

בפירוש הגר"א והמלבי"ם עומדים על
ההבדל בין "קצף" ל"חמה". שקצף הוא כעס
על דבר שגלוי לכל, כמו קצף בכוס משקה
שגלוי לכל. ואילו "חמה" הוא בעירה פנימית
מתוך כעס גדול, שאינה גלויה לכל, רק
האדם בתוך ליבו כועס.

על החלק שהיה גלוי לכל, מה שהיא סירבה
לדברי המלך, זה גרם "קצף", שהרי לכולם
ברור מה היה כאן, המלך ציוה לאשתו לבא,
והיא סירבה. אך כפי שביארנו היתה כאן
לאחשורוש כונה נסתרת, להוכיח לושתי מי
הבעל הבית האמיתי על המלכות, ואת זה
לא יכול המלך לגלות, וכל תקותו נכזבה.
והחמה הזאת בערה בו ללא שיוכל לספר
למישהו על מה הכעס, וחרון אף כזה לא
כבה במהרה, רק "חמתו בערה בו" בו
דייקא.

ויאמר ממוכן לפני המלך והשרים לא
על המלך לבדו עותה ושתה המלכה
כי על כל השרים ועל כל העמים.
[א, טז]

והדבר פלא, הרי זה ממש זלזול במלך.
שמשמע מדבריו שאם היה זה רק זלזול
במלך ניחא, אבל הדבר יגרום זלזול לכל
השרים וזה כבר דבר שאסור שיקרה, וצ"ב.
אך ההסבר הוא [כך מבאר היערות דבש],
שאחשורוש אמר לעצמו, אולי מה שקרה לי

ובשביל להכריע בויכוח הזה עשה משתה
עצום, להודיע לכל השרים והעמים, כי הוא
המלך ואין בלתו וושתי היא הטפילה לו. ולכן
עשה משתה מיוחד עצום ורב, ואילו אשתו
עשתה גם היא משתה אך פחות ממנו, "גם
ושתי עשתה משתה", לאמר שהיא טפילה
לו. והמשתה שעשתה היה מיוחד לנשים,
ולא לשרים כפי שהוא עשה, וגם היה
המשתה בחצר המלכות של המלך, כאילו
שאין לה מקום פרטי משלה היכן לעשות
את המשתה, והכל כדי להשפילה ולהוכיח
קבל עם ועולם ובעיקר לושתי, שהוא העיקר
במלכות והיא אינה אלא טפילה לו.

וכל זה מרומז במשא ומתן בינו לבינה. הוא
מבקש להביא את "ושתי המלכה". השם
הזה "ושתי המלכה" בא להראות שאינה
אלא סתם אחת, "ושתי" אלא שהיות והיא
אשתו של המלך, נעשתה למלכה, והכל
בזכותו.

אך היא שהבינה טוב מאד את כוונתו ענתה
לו שהיא אינה סתם "ושתי" אלא היא
"המלכה ושתי" ולכן כתוב "ותמאן המלכה
ושתי". וכן מה לעשות ב"מלכה ושתי"
דהיינו שהיא מתעקשת על כך שהיא מלכה
בפני עצמה.

ובזה מובן מדוע חרה אפו של אחשורוש,
שהרי כל התכנית שלו היתה להראות שהוא
העיקר במלכות, ועל זה הוציא הוצאות
כבירות, וכעת באה ושתה אשתו והרסה לו
את כל הבנין. ולכן חרה אפו מאד, עד כדי
הריגתה.

המקרה הזה הוא מפני שכך המזל שלי, שטיפול בחלקי אשה רעה וחצופה, ואם זה מזלי מה יש להתלונן עליה. וע"ז אמר לו ממוכן, שלא יתכן כן, שהרי ממנה ילמדו כל הנשים של השרים והעם להבזות בעליהן, וזה לא יכול להיות שהמזל של אומה שלימה כך רק אם מה' יצא הדבר [כך כתוב במהרש"א בסוף שבת]. וא"כ לא יתכן שזה מפני שזה המזל שלך וממילא צריך אתה להרוג את וּשְׁתִּי.

כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן וגו' והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שמעו את דבר המלכה וגו'. [שם, יז]

וצ"ב מהו "והיום הזה". עוד צ"ב מה תאמרנה שרות פרס ומדי דלא כתוב מה יאמרו. אך הביאור הוא, דלכאורה יש להפליא איך היה אחשורוש פזיז כל כך ולא קיים "דינו לבקר משפט", רק דן את וּשְׁתִּי מיד למיתה. אלא, שהמן טען שחייבים מיד לסתום את הפירצה ולא לחכות. ומדוע? לפי שבשלמא "כל הנשים" היינו המון העם שלא היה במשתה של וּשְׁתִּי, הם עדיין לא שמעו את מה שאירע, ועד שיקראו ע"ז בעיתון יקח זמן והנזק אינו קרוב "כי יצא דבר המלכה" היינו כאשר יצא וזה יקח זמן, אבל שרות פרס ומדי הרי היו במשתה והם שמעו בדיוק את כל הפריילעך שהלך שם, ולכן מוכרחים "היום הזה" לעשות משהו

ולגזור מות על וּשְׁתִּי, שאל"כ יבזו הם את בעליהן כבר היום. [יוסף לקח]

וישלחו ספרים אל כל מדינות המלך וגו' להיות כל איש שורר בביתו וגו'. [שם, כב]

וצריך להבין מה תועלת לנו ומה ענין זה למגילה האיגרות ששלח המלך שהבעל הוא צריך להיות השליט.

ואיתא בחז"ל שאלמלא איגרות אלו בהם נוכחו כולם בטיפשותו של אחשורוש, אז גם האיגרות ששלח אחשורוש להשמיד את היהודים היו מיד מקיימים מה שכתוב בהם ולא מחכים ליום יג' אדר בשנה הבאה. אבל כיון שנוכחו שהוא מלך טיפש ממילא פחדו לקיים מיד את האיגרות השניות שמא יחזור בו.

עוד יש מבארים, שהוא הקדמה לנס המגילה, לפי שלכאורה יש לשאול וכי לא יכול היה מרדכי להחביא את אסתר המלכה בשעה שחיפשו אותה, ולומר שאינה שומעת בקולו וכל היום מטיילת ואינו יודע היכן היא. ואז לא היו לוקחים את אסתר. אבל כיון שהבעל הוא חייב להיות הקובע בבית וממילא לא יכול מרדכי לטעון שאסתר אינה שומעת בקולו וממילא אינו יכול להחביאה, ולומר שאינה שומעת בקולו.

להיות כל איש שרר בביתו. [שם]

ויש להבין על איזה זמן הכונה שהנשים ידברו כלשון הבעלים? אם בשעה שהם מדברים עם בעליהם הלא הוא פשוט וכי

ובמות אביה ואמה לקוזה מרדכי לו לבת. [ב, ז].

בספר יערות דבש עומד על כך, מדוע אסתר היתה בלי הורים אפילו לרגע אחד, ובודאי שאם דבר זה נזכר במגילה הרי שהוא חלק מנס המגילה וצ"ב מדוע כן הדבר.

וביאר שם, שהוא לפי שרק היא יכולה להילחם בעמלק שהוא צאצא של עשו. לפי שלעשו עומדת זכות כיבוד הורים וכדי לעמוד נגדו ולהיות בר פלוגתא שלו, צריך מי שלעולם לא זלזל בכבוד הורים, וזה כמעט בלתי אפשרי למי שיש לו הורים, שיכבדם כפי הראוי כמו עשו הרשע. ולכן אסתר נולדה ללא הורים כלל, כדי שלא תפגע בכבודם כי הוא זה, ואז תוכל לעמוד מול זרעו של עשו. עכ"ד היערות דבש.

אך עדיין צ"ב, דאף שלא פגמה בכבוד הוריה, אך הזכות של כיבוד הורים אין לה, ואילו לעשו יש את הזכות של כיבוד הורים, ומה יועיל מה שלא היה לה הורים?

וצ"ל דכיון שכל המצטער על מצוה שלא עשה משום שנאנס הרי זה כאילו עשה, והיינו לפי שהשאיפה שלו היא לקיים את הדבר, ומה אשמתו שנאנס, ולכן שפיר יש כאן את השלימות של המצוה ע"י ה"כאילו" ודו"ק. ובפרט שידוע שכיון שמי שמקיים מצוה ע"י "כאילו" הרי שהקב"ה הוא זה שמחשיב למצוה, וזה בשיא השלימות.

איך יבין הבעל את אשתו אם תדבר בשפה שאינו מבין. וע"כ שהגזירה היתה שהלשון של האשה תהיה תמיד לשון של הבעל גם כאשר הוא לא נמצא בכלל כאן.

אלא שאינו מובן מה ענין גזירה זו למה שנעשה עם ושתי? וכי מה קשור ענין הלשון של האשה למה שחטאה ושתי?

וביאר המפרשים, דלכאורה יפלא איך יתכן שהשלוחים של המלך אמרו בפני המלך את מה שאמרה לו המלכה, הלא בוושה גדולה ובזיון כל כך, ואיך יתכן שיחזרו על דברי ושתי בפני המלך והשרים?

ומבארים, דבאמת כאשר השלוחים באו אל ושתי, היא ידעה שלא יעזו לחזור על דבריה בפני המלך, ולכן התחכמה באופן כזה שכן יאמרו למלך את דבריה, וזה ע"י שהיא ענתה להם בכשדית שזו שפה שהשלוחים לא הבינו, דהם הבינו רק פרסית. וכשבאו למלך חזרו בפניו על המילים שאמרה המלכה ושתי בלי שהם יבינו מה הם אומרים. אבל שאר המלכים שהיו במשתה והיו מהם שהבינו כשדית, הם הבינו מצויין מה אמרה לו, ובזה הבזיון הוא גדול פי כמה שצוחקים מהמלך ואינו יודע למה עד שמסבירים לו.

וכל זה נגרם מזה שהיא דיברה בשפה אחרת מהמלך לא בפני המלך, ומזה שתרבה הגזירה של המלך, שהאשה צריכה לדבר בשפתו גם כאשר אינו בפני המלך, שהרי מזה נגרם כל צרת ושתי.

ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו
כי הגידו לו את עם מרדכי. [גו].

וצריך להבין מה הענין להשמיד את כל העם של מרדכי, אם מרדכי חטא כל עם ישראל מה חטאו? ויש מבארים, דהלא איתא בחז"ל שבכל עת שהיה המן עובר ליד מרדכי היהודי היה מראה לו שטר מכר שנמכר המן למרדכי לפני שנים רבות. וממילא אין להמן מה להתגאות בהיות וכל ממונו של המן שייך למרדכי היהודי דמה שקנה עבד קנה רבו.

ומעתה, מה יועיל להמן להרוג את מרדכי לבדו, הלא יש יורשים למרדכי, ואין לך אדם מישראל שאין לו יורשים, ושוב יהיה המן שייך ליהודי אחר. ובשביל למנוע זאת הוא צריך להרוג את כל עם מרדכי לבלתי השאיר להם שריד ח"ו.

ישנו עם אֶזְרָא מְפֹזֵר וגו' ודתייהם שונות
מכל עם וגו'. [ג, ח].

וצ"ב בלישנא בישא דהמן "ודתייהם שונות מכל עם". וכי מה טענה יש בזה, הלא כל דת שונה מחברתה? וכי זה מיוחד דוקא לישראל?

ושמעתי לבאר, דהמן טוען, שהדת של היהודים היא להיות "שונות מכל עם"! זוהי מהותם, ואם גוי מתלבש באופן מסויים, הרי שהיהודים לא מתלבשים כמו הגוי "בחוקותיהם לא תלכו". לא להתחבר לגוי ולא להתדמות אליו. להיות שונה מהגוי זוהי מהותו של היהודי.

ידישקייט, ולא גויישקייט!

ותשלחו בגדים להלביש את מרדכי
ולחסיר שקו מעליו ולא קיבל. [ד, ד].

ויש לתמוה וכי מה חשבה אסתר המלכה, שלמרדכי אין בדים, שהיא צריכה לשלוח לו בגדים אתמהה? אך הביאור הוא דהלא אסתר אינה מגדת עמה ומולדתה, ומסתירה את הקשר שבניה לבין מרדכי. וא"כ אם רוצה להעביר לו מסר הכל הוא בסימנים בינו ובינה. ושלחה למרדכי בגדים לרמז לו, כי אף שיש גזירה אך יש לפעול במהלך טבעי ולהפעיל שתדלנות, ולפעול בדיפלומטיה, ואדרבא תתלבש יפה ותבא לבקש אצל המלך. זה מה שאסתר רמזה לו.

וענה לה מרדכי על זה, וכי המערכה נטושה למטה? וכי למצא חן בעיני אחשורוש אנו זקוקים? הלא כל המאבק הוא במישור השמימי, ונגזרה כבר הגזרה רח"ל ומה יועיל השתדלויות, רק צריך למצוא חן בעיני הי"ת, ואם נמצא חן בעיני ד' ית', אז ממילא יהיה נשיאות חן גם למטה אצל אחשורוש. ואז אמרה לו "לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי" וגו'.

ובאמת פלא הדבר שכאשר ביקשה להכנס אל המלך, כשהמטרה היא למצוא חן בעיניו, היתה אסתר בצום ג' ימים "גם אני ונערותי אצום כן", ואנחנו יודעים על עצמנו איך אנו נראים אחרי יום אחד של צום, אין עם מי לדבר, ואחרי יומיים ואחרי שלושה, אין בנו בשר רק עצמות. ואיך חשבה אסתר

למצוא חן בעיני אחשורוש? אך הן הן הדברים, וכי למצא חן בעיני אחשורוש צריך? הלא המלך - מלכו של עולם, הוא הנותן חן, ואם אך תמצא חן בעיניו ית', הכל יסתדר על הצד הטוב ביותר.

ועובדא ידענא בבן ישיבה שהקפיד לא לגלח את זקנו מחמת ספיקות בהלכה שיש בכל מיני אופני גילוח. וכאשר הגיע לעונת השידוכים לא מצא זיווג, היות ורוב הבנות אינם חפצים בבעלי זקן. וניגש לשאול את מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל. ולאחר שבירר אצלו מה טעם החומרא שלו, שאינה מפני "ענינים" בעלמא, רק שחייש לאיסורא דאורייתא, ענה לו הגאון זצ"ל, כלום הינך חפץ להסיר זקנך מפני שרוצה אתה למצא חן בעיני המשודכת, והלא כעת הינך עושה את ההשתדלות למצא חן במקום החשוב ביותר, שהוא אצל ד' ית', ואם בעיניו אתה מוצא חן, מספיק בזה, ואין לך לחוש, ותמצא את זיווגך, ופשיטא שלבסוף כן היה.

ותאמר לו זרש אשתו וגו' יעשו עץ גבוה זומישיים אמה וגו'. [ה'יד]

איתא בילקו"ש כאן, שהמן חזר לחפש עץ בגובה חמישים אמה ולא מצא עד שמצא קרש של תיבת נח. והנה בפשטות ידע המן שהוא עץ של תיבת נח, וא"כ היה לו להתבונן שהרי נח עשה תיבה כדי להינצל מהמבול שהביא הקב"ה לעולם, ומי שיכול להביא מבול לעולם יכול ג"כ להציל את ישראל ולהביא על המן את המבול. אך לא

חלי ולא מרגיש הוא בשלו להרוג את מרדכי.

בגתנא ותרש [ו,ב]

יש להעיר שכאשר המגילה מספרת את אשר קרה עם בגתן ותרש הרי בגתן נקרא כן ולא בגתנא. ויש במפרשים שביארו, דכאשר צוה אחשורוש שיכתבו את מה שסיפר מרדכי בשביל להכיר לו טובה, לא ששו סופרי המלך בזה שהרי לא רצו לכתוב לטובת יהודי, ומה עשו? כתבו שמרדכי העיד כי בגתן או תרש, א' מהם זמם רע על המלך ומספק הרגו את שניהם, ואין זה טוב בשלימות, שהרי נהרג א' מהם שהוא חף מפשע. וכעת בא מלאך וחיבר את האות א' לבגתן ונהיה בגתנא, ותרש.

ויבוא המן ויאמר לו המלך ביה לעשות באיש אשר המלך זופץ ביקרו. ויאמר המן אל המלך איש אשר המלך זופץ ביקרו. יביאו לכויש מלכות וגו'. [ו,ו]

יש להבין מהו שחוזר המן על דברי המלך "איש אשר המלך חפץ ביקרו", ומדוע לא ענה מיד תשובה על מה שנשאל. והיוסף לקח פירש לפי שכן צורת דברי החכמים שאינם עונים מיד על שנשאלו, אלא ראשית מוודאים האם הבינו את השאלה, ולכן חזר על השאלה של המלך.

אך המלבי"ם פירש דהמן חזר על הדברים כאומר הלא דבר זה גופא שהמלך חפץ ביקרו של אדם, זה גופא כבר כבוד גדול שאין שני לו שהמלך מתעניין במישהו

וחושב עליו, וביותר שרוצה לכבדו ולהראות שהוא חפץ ביקרו, הלא זה עצמו כבר כבוד גדול לאין שיעור, אלא שהמלך מבקש לעשות משהו מעשי, וזה המשך דבריו "ביאו לבוש מלכות" וגו'.

ויש בזה לימוד גדול ונפלא לנו בני אברהם יצחק ויעקב, שהרי הקב"ה שואל בנו יום יום, ודעתו עלינו ומשגיח עלינו בעינא פקיאח ללא הפסק, כמה שמחה צריכה להיות בליבו של היהודי שהקב"ה שואל עליו, עצם הדבר הזה מעיד על חשיבותו ויקרותו "האיש אשר המלך חפץ ביקרו".

ויקוץ הבן את הלבושי ואת הסוס וגו' ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וגו'. [ו, יא].

איתא בחז"ל שבשעה שבא המן לומר למרדכי שיעלה על הסוס, מצא שהוא מלמד תשב"ר בהלכות קמיצה, ואמר למרדכי בא מלא קומצי דידכו ודחי לעשרת אלפי כסף שלי. דהיינו שהמן תלה את ביטול הגזירה שלו בלימוד תורה של תשב"ר. והוא פלא איך אפשר להיות עם כזו אמונה חזקה ולהישאר המן.

ויותר מזה כתוב בגמ' שהמן בא למרדכי בשביל להרכיב אותו על הסוס, והגיע בשעה שמרדכי היה בתפילת שמונה עשרה ולא הפסיקו עד שגמר את התפילה. ותמוה אטו המן חייש להפסק.

וביאר הבן יהוידע כי המן ידע שאם באמצע התפילה יעצור את מרדכי ויספר לו על תחילת המהפך, הרי שמרדכי היה חוזר להתפלל מתוך שמחה ואם יתפלל בשמחה לא תהיה יותר תקומה להמן ללא ספק. וחזין מכאן כמה חשוב לאדם להיות שמח! שהשמחה בכוחה לחולל פלאות בעולמות עליונים.

אך הפלא ופלא עצם הדבר, הרי המן כזה מאמין בכח תפילתו של מרדכי, ומה קרה לו לפני כן.

ומרן בעל האיילת השחר ביאר בזה, שלפני כן היה מלא גאווה ושחץ, ובתור אחד שכזה אין עם מי לדבר והוא כולו מסוונר מהיכן שהגיע, אבל לאחר שהתחיל להיות מושפל חוזרת קצת הכרה לאמת וכבר מוכן לשמוע שהוא אולי טועה בכל המהלך, וכבר אינו בטוח כל כך בעצמו. והוסיף הגראי"ל זצ"ל, שאם היה בא המן יום קודם, לא היה אומר מאומה בנוגע לקומץ המנחה! לפי שעדיין היה בפסגת ההצלחה ולא היה שייך לחשוב אחרת.

"ותעמוד בזוּזר בית המלך הפנימיית"
[ד, א].

איתא בחז"ל בזה"ל אמר רבי לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה אלי אלי למה עזבתי שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון או שמא על שקראתיו כלב שנאמר הצילה

מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו
אריה שנאמר הושיעני מפי אריה וגו' ע"כ.

ודברי חז"ל צ"ב וכי חס הקב"ה על כבוד
אחשורוש הרשע, שהקפידו בשמים על
אסתר שקראתו כלב.

אך הסברם של דברים הוא כך. מי שפוגש
בדרכו כלב לא נחמד, מה עושה? יש מה
לעשות, להרים אבן ולזרוק עליו והוא בורח.
אך מי שפוגש בדרכו אריה, נו, כאן כבר
באמת אין מה לעשות רק לישא עינים
לשמים ולקוות לחסדיו ית'.

אסתר הצדקת מחשיבה את אחשורוש
לכלב, לאמר, הדבר אינו נורא כ"כ.
נסתלקה ממנה רוח הקודש.

ומה ההבדל באמת אם אחשורוש הוא ככלב
או כאריה. נבאר זאת במשל, יהודי צריך
מקדחה ניגש אל השכן ושואל אולי יש לך
מקדחה. עונה השכן, כן, רק אתמול קניתי
אבל לא הספקתי לעיין בהוראות אולי
תחפש אצל שכן אחר. הולך לחפש אצל שכן
אחר ולא מוצא. חוזר אל השכן וא"ל מצטער
לא מצאתי אצל אף אחד, ואז השכן יושב
איתו ופותח את הקופסא ויחד מעיינים
בהוראות.

מה השתנה? למה לפנ"כ הוא לא יושב איתו
ורק עכשו כן? התשובה פשוטה, לפני כן,
שיש עוד אפשרות להסתדר, לא מרגיש
השכן שמוכרחים אותו, אפשר גם בלעדיו,
ואם לא חייבים אותו גם הוא לא מרגיש את
החיוניות שבדבר. אך אח"כ שכלו כל הקיצין

ואין מאיפה לבקש עזרה, אז הכל מוטל על
הכתפיים שלו הוא נרתם לעזרה.

כך כביכול, אם אחשורוש הוא רק כלב, הוי
אומר הצרה אינה גדולה כ"כ, נו, אם כך
אומר הקב"ה בבקשה תסתדרו לבד. אבל
אם אחשורוש הוא אריה, והצרה גדולה כ"כ
אז ודאי שחייבים את עזרתו ית'. ועליו
ישליך יהבו ובו מבטחו, ויוצרי הוא אוצרי,
וממנו יבא עזרי.

יבא המלך והמן היום אל המשתה [ה],
ד].

ויש להתבונן, דהנה ידוע מה שאמרו חז"ל
דהסיבה מדוע הזמינה את המן הוא כדי
שיקנא בו המלך, ועי"כ יהרג את אסתר ואת
המן, וידוע ששר שמת מתבטלים כל
גזירותיו. אלא שא"כ צ"ע, שהרי חזין שלא
היה כן, דאף שמת המן, מ"מ הוצרכה
אסתר להתחנן על נפשה ולהסיר מחשבת
המן האגגי.

ומה שצ"ל, דהנה כבר כתבו כל המפרשים
בתחילת המגילה, שיש שני סוגי מלכויות.
יש מלכות שהמלך הוא השולט הבלעדי וגם
בעיני החוקים הוא המחוקק. ויש
שהחוקים נמצאים בידי השרים, ואין למלך
אפשרות להתערב בחוקים אלו.

וביאר שם המפרשים, שהמן טען
לאחשורוש שאין אתה צריך להימלך
בשרים מה לעשות עם ושת, רק אתה
לבדך צריך להיות המחוקק והקובע
בחוקים. וקיבל אחשורוש את עצתו וגזר כן,
שהוא לבד יפעל בחוקים כראות עיניו. [ומה

שהמן רצה לעשות כן הוא כדי שיוכל בהמשך לפתות את אחשורוש על השמדת ישראל ולא יצטרך להתייעץ אם אף אחד, שהרי ודאי שאם היה שואל את יועציו ושריו היו מתנגדים]

אולם אסתר לא ידעה זאת, וחשבה שהחוקים תלויים עדיין בשרים, וא"כ שפיר חשבה לפעול בדרך שרצתה לפעול אבל אליבא דאמת לא היה עוזר דבר זה מאומה שהרי ניטל הסמכות מהשרים.

עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהלו להביא את המן אל המשיטה אשר עשתה אסתר [ו, יד].

יש להבין מה ענין "ויבהלו" לנס המגילה, הלא המגילה אינה כותבת דברים בכדי, רק מה שהוא ניצרך לנס המגילה, וא"כ לצורך מה כתבה התורה ענין זה שהבהילו את המן לקחתו אל המשתה שלא שב ממנו.

אמנם בגמ' במגילה טז' מבואר שלמדו מקרא זה שהביאוהו בבהלה ופרש"י שלא רחץ מטינופו. אך עדיין לא מבואר בזה מדוע זה חלק מהנס.

ונראה לבאר בס"ד דהנה בשעה שאסתר אמרה על המן "איש צר ואויב המן הרע הזה" והיה אחשורוש בחמה ובקצף גדול על המן, ואז אומר חרבונא לאחשורוש בזה הלשון **"ויאמר חרבונא אחד מן הסריסים לפני המלך גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר טוב על המלך עמד**

בבית המן גבה חמשים אמה ויאמר המלך תלהו עליו".

יש להבין ראשית, מה הענין לומר את גבהו של העץ "חמשים אמה", יהא גובהו אשר יהא, מה נפ"מ לנו מגובהו? אך ביותר קשה, מה רצה חרבונא בכל דבריו. אם לומר למלך שיש לתלות את המן, כלום חסר המלך עצים לתליה, שצריך הוא למראה מקום היכן ימצא עץ לתלות את המן? אתמהה!

וביאר בזה הבן איש חי בספרו על המגילה "קרבן ישועה", דחרבונא ראה שאשחשורש נמצא בכעס על המן. אך חשש חרבונא שמא ירגע מחרון אפו, שהרי על מה הכעס שלו? אם על זה שרצה להרוג את עמה של אסתר? הלא גם אחשורוש לא ידע שאסתר יהודיה, וגם הוא גזר על עמה לכליון, וכמו שאשחורש לא ידע, כך המן לא ידע, ומדוע יש לכעוס עליו על כדי מוות? וא"כ הוצרך חרבונא לחפש לימוד חובה על המן כדי שלא יוכל להינצל מחרון אפו של המלך.

וכאן הגה חרבונא רעיון נפלא, ואמר לאחשורוש כך: דע לך אדוני המלך, כי המן הוא מורד במלכות ושונא אותך! והוא כלל אינו נאמן לך רק כולו "בגד בוגדים בגדו". ומנין לי? ראה נא אדוני המלך, את העץ הנמצא בחצר ביתו של המן גבוה חמשים אמה. כלום הינך יודע לשם מה העץ שהכין המן? זה נעשה בשביל לתלות עליו את מרדכי. איזה מרדכי? כן כן, אותו מרדכי שרק הבוקר ביקשת את כבודו, וברבים הכרזת שאתה חפץ ביקרו, ואת אותו אחד

שהוא אהובך, רוצה המן לתלות את אשר אהבת, שנא המן. היש לך מורד במלכות יותר מזה? הרי המן מעוניין שכולם ידעו מכך, שהרי העץ גבוה חמישים אמה, להודיע לכל יושבי שושן, שאת מה שאתה אוהב הוא תולה.

וכנגד זה כבר אין לאחשורוש מה ללמד זכות, ומיד יצא מפיו "תלוהו עליו".

אלא שלכאורה, גם המן היה צריך לחשוש לדבר זה, שכאשר רואה שהמלך מרומם את מרדכי מיד צריך לגנוז כרגע את תכניתו לתלות את מרדכי, ולהמתין עד יעבור זעם, ואיך השאיר את העץ על מכונן? ומיד כשחוזר לביתו אחרי שראה בכבודו של מרדכי אצל המלך, מיד יחתוך את העץ ולא ישאיר ממנו שריד, כדי שלא יחשב מורד במלך, ומדוע לא עשה כן?

והתשובה היא "ויבהלו"!

המן לא היה סיפק בידו לחתוך את העץ היות ומיד הובהל למשתה של המלך, ומזה נתגלגל עצתו של חרבונה ומיתתו של המן. ומובן היטב מדוע ה"ויבהלו" הוא חלק מהנס של מיתת המן והצלת ישראל.

אופן שני לבאר מה ענין ה"ויבהלו" מבאר הבן איש חי כך:

דהנה יש להפליא פלא. מרדכי מפציר באסתר המלכה לבא את המלך להתחנן על עמה ולהצילו מגזירת המן. ואסתר טוענת שהדבר הוא סכנה גדולה "ואני לא נקראתי אל המלך זה שלושים יום וגו' ". בסופו של

דבר אסתר מסכימה להסתכן ומבקשת שיצומו ג' ימים וכו' "וכאשר אבדתי אבדתי".

והנה בשעה שהיא מגיעה לאחשורוש והוא שואל אותה מה שאלתך וינתן לך, ומוכן ומזומן לקיים את בקשתה, ובמקום לבקש על עמה כפי שתכננה, אסתר אינה מבקשת כלום, רק שיבא אל המשתה שהכינה לו עם המן. והוא פלא מדוע לא ניצלה את ההזדמנות שמי יודע אם תבא כמותה, והמלך מאיר לה פנים, מדוע לא מבקשת לבטל את הגזירה?

אלא הביאור הוא כך: דאסתר באמת רצתה לבקש על עמה ולהתחנן לפני המלך להסיר את רוע הגזירה. אלא שבאותו רגע הרגישה שאין שכינה עמה! "אלי אלי למה עזבתני" כפי שדרשו חז"ל. וכיון שנסתלקה שכינה כבר אין סייעתא דשמיא ומה יועיל לה שתבקש מהמלך אם מלכו של עולם אינו משרה את שכינתו. והטעם שבאמת נסתלקה השכינה הוא מטעם שהיה ביתו של אחשורוש מלא בצלמים ופסלים ושאר מיני ע"ז, ואיך תשרה שכינה בביתו של טמא?

ולכן נאלצה אסתר לבקש מאחשורוש שיבא יום אחר לביתה "אל המשתה אשר אעשה מחר". ובביתה של אסתר הצדקת כבר יש שכינה וכל ביתה קודש הוא לד', וכשתהיה השראת שכינה, ויהיה סייעתא דשמיא תוכל לבקש מהמלך.

אלא, שלמחרת שהמלך מגיע עם המן למשתה, שוב אין השראת שכינה! ומדוע? והסיבה לכך היא שהמן היה מסתובב לכל

מקום עם הצלם והעבודה זרה שהיתה על צוארו, ומיד כשנכנס לארמונה של אסתר גרם לסילוק שכינה. ושוב אין הזמן מתאים לבקש מהמלך.

מה עושים?

אין ברירה רק לבקש מהמלך שיבא למחרת עם המן, ובתקוה שיהיה פתרון כל שהוא לבעיה.

ומה קרה לבסוף באמת?

למחרת בבוקר המן מוליך את מרדכי היהודי על הסוס וקורא לפניו "ככה יעשה לאיש וגו'". והנה לפני שהמן הושפל בסוחרו את מרדכי בחוצות העיר, הוריד את הצלם מצווארו. מדוע? כיון שאין זה מכבודה של העבודה זרה שהיא תהיה עליו בשעה שהוא מוליך את מרדכי היהודי בכבוד גדול, וזו השפלה לעבודה זרה של המן. ולכן, הוריד את העבודה זרה, והניחה בביתו מתוך מחשבה שלאחר מכן בשעה שיבא אל המשתה של אסתר יחזיר את הצלם על צוארו.

אך בחסדי ד' ית' לא עלתה בידו ובא למשתה של אסתר בלי להחזיר את הפסל, וכך הגיע למשתה בלי הצלם, וממילא היתה השראת שכינה ויכלה אסתר לבקש מהמלך על עמה.

אלא שמדוע באמת לא הספיק להחזיר את הצלם על צוארו?

והתשובה היא, "ויבהלו"!

ולא היה סיפק בידו להחזיר את הצלם על צוארו.

לעשת אותם ימי משתה ושמחה

[ט,כב]

אמרו חז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא עד לא ידע וכו'. איתא בשם האבני נזר שכל אימת שיהודי עושה מצוה ונגרם לו נזק ממנה, הקב"ה משלים לו מה שחיסר עבור המצוה. וביום הכיפורים הנזק שלנו הוא במיעוט הגוף וע"ז מקבלים תגמול שהקב"ה ממלא החיסרון שהיה במיעוט חלב ודם, ומשלם לנו בתוספת גוף. אבל בפורים שהנזק הוא בדעת בקיום מצות ה"לבסומי" ממילא ההשלמה מהקב"ה היא בדעת, ונותן בעין יפה נותן.

וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך וגו' הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס.

האם מישוה הלך לראות מה כתוב באותם ספרים? מה רוצה בעל המגילה בזה? והסביר החזון יחזקאל זצ"ל שלא יחשוב מאן דהוא שהמגילה היא ספר היסטוריה!. אם היסטוריה אתה מחפש, אם אוטוביוגרפיה על מרדכי אתה מבקש, לא תמצא במגילה מאומה מזה. את זה תמצא בגנזך הלאומי של מדינת פרס.

המגילה אינה סיפור ככל סיפורי העמים ח"ו, כי אם כל כולה לספר ניסי ד' ית' ורוב

השגחתו על כלל ישראל. כמ"ש הגר"א
בתחילת המגילה שהחידוש כאן הוא שהלא
עד עכשו היו כלל ישראל שרויים על
אדמתם בביהמ"ק, והיה גילוי שכינה בגלוי,
ואז הלכו לגלות בבל, והיה מקום לחשוב

שחלילה סרה השגחתו מהם. ובזה רואים
אנו במגילה שכל דבר הוא בהשגחה פרטית
מאיתו ית', אם לא בנגלה אז בהסתר. הרי
אין שם ד' במגילה בצורה גלויה, רק
בהסתר.

